PROTOTYPIC VS. NON-PROTOTYPIC. A SPECIAL VIEW ON THE PSYCH VERBS

Dana-Luminița Teleoacă (Dobre)
Scientific Researcher III, PhD, Iorgu Iordan – Al. Rosetti, Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: In the present study, the prototypical problem of psychological verbs is viewed in relation to the dimension of causality, a concept valued in the literature from the perspective of its relevance in the intrinsic definition of the verb as a distinct morphological class. The ability to identify an initial vs. final point of the psychological event and, implicitly, of a so-called causal arc, entailed a distinction of two verbal subclasses, namely the causal psychological verbs, and the state psychological verbs. In this context, the state verbs represent the non-prototypical predicates par excellence, which do not involve the causative (the thematic role Stimulus in the actantial context of a psychological causative verb corresponds to Target, Source or Beneficiary). Nevertheless, even in the case of causative verbs, it is appropriate to admit a moderate degree of prototypicality. Thus, the limited number of situations illustrating a causative process stricto sensu is an argument in this respect, psychological verbs being intrinsically predicates of essentially spontaneous events. This implies that, in spite of their potential contextual actualization, [+ control] and [+ oriented] parameters are not determinant characteristics of this type of predicate.

Keywords: prototypicality, causality, causative psych verb, state psych verb, Stimulus, Experiencer, spontaneous event.

1. Precizări preliminare

În conformitate cu perspectiva probabilistă[1], categoriile iau naștere în interiorul unui spațiu categorial (așa-numitul *continuum categorial*), la confluența unui anumit număr de proprietăți *tipice*. Acest câmp de confluență reprezintă spațiul în limitele căruia se distribuie *cel mai tipic* membru al categoriei, și anume *prototipul,* conceptul sau imaginea / reprezentarea mentală a unei subcategorii (Manea 2001: 5), expresie, mai exact, a asocierii trăsăturilor tipice predominante ale unei clase / subclase (Givon 1984: 88 sq.; Kleiber 1990: 147 sqq.). Prototipul, acel *model cognitiv idealizat* (Manea 2001: 6), funcționează ca reper cognitiv al categoriei și al sistemului de clasificare, apartenența la o categorie realizându-se la nivel global în funcție de gradul de similitudine cu acesta (Manea, *loc. cit.*). Croft și Cruse (2004: 75) vorbesc despre o *centralitate gradată*, văzută în relație cu noțiunea de 'calitate a unui exemplar' (cf. engl. *goodness-of-exemplar*). În acest context, membrii aceleiași categorii se vor dispune *radial* în interiorul categoriei respective în funcție de prototipicalitatea lor, „realizându-se ca instanțe centrale, intermediare sau periferice" (Manea, *loc. cit.*).

Aceasta ar fi, de fapt, una dintre accepțiile termenului *prototipic*, în conformitate cu care vom putea desemna drept prototipică și subclasa verbelor psihologice, ca subclasă cu structură internă bine definită. Acest aspect se legitimează în virtutea posibilității de a delimita o *arie specifică de intersecție*, echivalând *zonei prototipice* și care este constituită din

[1] Acest tip de abordare studiază raporturile dintre *prototip* și *exemplar*.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

elemente comune, reprezentative, mai exact, pentru toate paradigmele componente: paradigma verbelor care exprimă uimirea / surpriza, aceea a verbelor care exprimă ura, dragostea, disperarea etc. În această ordine de idei, conceptul de 'categorie / subclasă prototipică' va putea evoca acea categorie / subclasă structurată și delimitată în virtutea posibilității de definire și de acceptare a unei zone „nucleare", prototipice.

O a doua accepție a termenului *prototipic* (care privește, de data aceasta, proprietăți tipice identificabile la nivelul marelui ansamblu verbal, iar nu separat, în interiorul unei clase sau al alteia) exclude mai degrabă de la prototipicalitate verbele psihologice, în condițiile în care acestea nu participă sau participă într-o măsură (mai) modestă la o serie de proprietăți comune clasei morfologice a verbului, privită în integralitatea sa. De altfel se consideră că verbele experienţiale (din care fac parte şi verbele psihologice) reprezintă „instanţe marginale" ale clasei morfologice a verbului (Manea 2001: 12, 19). Această poziţie periferică are repercusiuni asupra comportamentului gramatical al verbelor psihologice, precum şi asupra modalităţilor de codificare sintactică a argumentelor în cadrul predicaţiei nucleare (Id., *ibid*., 20). Totuşi, în pofida acestor aspecte – aşa cum vom avea ocazia de a constata în cele ce urmează –, ideea prototipicalităţii verbelor psihologice nu va putea fi respinsă la modul absolut.

2. Prototipicalitate şi cauzalitate

Aşa cum rezultă din literatura de specialitate, trăsătura esenţială, cu relevanţă în stabilirea gradului de prototipicalitate a unei subclase verbale, este reprezentată de aşa-numita *cauzalitate*. Considerarea acestei proprietăţi drept reper esenţial pentru determinarea prototipicalităţii diferitelor subclase de verbe se justifică având în vedere că ea reprezintă *cel mai firesc model cognitiv idealizat al unui eveniment* (Manea 2001: 12); altfel spus, cauzalitatea relevă natura intimă, intrinsecă a verbului în calitate de clasă morfologică distinctă, care se defineşte prin opoziţie cu clasa morfologică nominală, în special cu cea a substantivului[2].

În bibliografia de specialitate, autorii care iau ca reper corespondenţa 'prototipic – cauzativ' consideră că verbele experienţiale ar fi cel mai puţin prototipice (Manea 2001: 64)[3]. Afirmaţia se susţine în condiţiile în care *nu toate evenimentele sunt de natură cauzală*, neimplicând mai exact posibilitatea de identificare a unui *arc cauzal*, în speță a unui *punct inițial*, respectiv a unuia *final*[4]. Astfel, categoria referenţială a evenimentului are şi instanţe nonprototipice, care se pot actualiza, de pildă, ca *relaţie spaţială* sau ca relaţie '*posesor – obiect posedat'*. Un tip aparte de relaţie 'posesor – obiect posedat' se poate identifica, de pildă, în câmpul psihologic al *verbelor de stare*, care și în opina noastră reprezintă verbele psihologice nonprototipice prin excelenţă, dat fiind că acestea nu implică cauzativul şi, prin urmare, cel mai adesea, nici rezultativul[5]. În acest context, de exemplu, într-un enunţ ca „*Simona* [...], când intră pe teren, parcă sfidează ***adversarul***..." (www.realitatea.net/ion-iriac-

[2] Abordând problema prototipicalității, Hopper şi Thompson (1984) au delimitat două categorii de bază, cea a numelui şi cea a verbului, categorii care, în conformitate cu teoria formulată, se cuvin a fi considerate drept "universal lexicalizations of the prototypical discourse functions of 'discourse-manipulable participant' and 'reported event', respectively' " (Hopper şi Thompson 1984: 703).

[3] V. şi Bosson (1997: 259 sq.), în opinia căruia cadrul actanţial al verbelor *de acţiune* furnizează prototipul verbelor bivalente, în acest context verbele *experienţiale* constituind un grup aparte. La rândul său, Perrin (2008: 222) consideră că principiul care stă la baza opoziţiei categoriale dintre verbele *de stare* şi verbele *de acţiune* este de asemenea cel al prototipicalităţii.

[4] Pentru aprofundarea acestor concepte, v. *infra*, discuția noastră.

[5] În același sens pledează și imposibilitatea de construire a acestei categorii de verbe cu *satelitul viteză*, în condițiile în care verbele psihologice de stare nu sunt definibile [+proces] (Manea 2001: 80; v. și Dik 1989). Acest aspect nu constituie însă obiectul studiului de față.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

replica-halucinanta-pentru-klaus-iohannis_1), cel de al doilea argument al verbului (cf. *adversarul*) se defineşte din punct de vedere cognitiv ca *ţintă*,iar nu ca *stimulus*. Observaţiile formulate susţin necesitatea disocierii între subclase verbale (psihologice) cărora le sunt specifice grade diferite de prototipicalitate. În această ordine de idei, verbele *cauzative* ar putea fi considerate drept verbele psihologice *cele mai prototipice*, verbele *de stare* situându-se la antipod, că este vorba despre verbe cu posesie slabă sau cu posesie tare[6]. Totuşi, o remarcă se impune: numărul limitat al situaţiilor pentru care se va putea admite un proces cauzativ *într-o accepţie restrânsă* a termenului reprezintă un argument în plus în favoarea caracterului moderat prototipic al predicatelor psihologice, în general vorbind[7]. În acest context este relevant faptul că verbele psihologice constituie prin însăşi natura lor predicate ale unor *evenimente esenţialmente* ***spontane***, ceea ce echivalează cu a recunoaşte că parametrul [+control], chiar şi parametrul [+dirijat] nu reprezintă caracteristici determinante ale acestui tip de predicate, deşi aceşti parametri se pot actualiza contextual. O accepţie mai largă a conceptului de 'cauzativ' va presupune ignorarea parametrilor [+control], [+dirijat] şi, implicit, a acelei *schimbări calitative* teoretizate de Croft (2012) şi înţelese ca *reacţie emoţională efectivă* (Martin 2006: 367 sq.), nu şi a stimulusului[8]. Marcarea negativă (simultană) a celor doi parametri pare a sugera însă o anumită tensiune, în sensul că lipsa certitudinii (agentului) cu privire la experimentarea unei anumite stări de către un experimentator[9] (pasiv, sintactic un obiect direct) ar putea fi interpretată ca deţinere a controlului de către entitatea experimentatoare. Prin urmare, un astfel de proces afectiv

[6] Diferenţele de comportament (sintactic şi argumental) între cele două categorii de verbe psihologice – văzute ca diferenţe *ontologice intrinsece* – au fost adesea remarcate în literatura de specialitate (v., de ex., Belletti şi Rizzi 1988: 293 sqq., Dowty 1991: 576, Schlesinger 1992: 321 sq., Pesetsky 1995: 71 sqq., Klein şi Kutscher 2002 sau Martin 2006: 358 sq.). În acest cadru teoretic, s-au propus inclusiv „soluţii" pentru aceste diferenţe, de pildă prin plasarea discuţiei la nivelul unei structuri de adâncime. Astfel, un enunţ ca *Jean effraie* ***Marie*** este, de fapt, [cvasi]echivalent cu ***Marie*** *s'effraie*, acesta din urmă relevând o structură organizată relativ similar [v. experimentatorul activ, sintactic un subiect] cu tiparul în care este ocurent un verb psihologic de stare (cf., de ex., ***Jean*** *aime Marie*). Klein şi Kutscher (2002) au explicat comportamentul verbelor psihologice având un experimentator obiect direct prin derivarea etimologică (de natură metaforică) a acestei categorii din clasa verbelor *fizice* (cf., de ex., *frapper* $_{\text{phys.}}$ vs. *frapper*$_{\text{psych.}}$). Este, de fapt, un alt aspect susceptibil de a susţine prototipicalitatea mai marcată a verbelor psihologice cauzative – valorizate şi ca *predicate cauzative dinamice* (De Desidero 1993, Pesetsky 1995, van Valin şi LaPolla 1997) – prin raportare la verbele psihologice de stare.

[7] Pentru un studiu sistematic privind diferenţele dintre *cauzativele psihologice* şi cele *fizice*, v., de ex., Martin (2006: 366 sqq.).

[8] Altfel spus, *relaţia cauzală* (stabilită între participanţii la un eveniment) reprezintă o condiţie *sine que non* pentru a admite cauzativul. Pentru aprofundarea discuţiei în acest sens, v. şi van Voorst 1995, Inchaurralde şi Vásquez 2000, Langacker 2002 sau Geeraerts şi Cuyckens 2007.

[9] În studiile de gramatică cognitivă, *experimentatorul* reprezintă punctul final sau iniţial al unui eveniment psihologic, realizându-se ca un nume „care specifică o entitate umană în ipostaza ei mentală" (Manea 2001: 22). Trăsăturile semantice (admise îndeobşte) ale unui *experimentator* sunt: [+discret], [+animat], [+uman] (v., de ex., Gehl 2007: 110). *Stimulusul* (*cauzalul* sau *agentul*)este iniţiatorul unui arc cauzal, acestuia fiindu-i specifice trăsăturile: a) [+discret], [+forţă], [+ / –animat], [+ / –uman] sau b) [–discret], [+forţă], [–animat], [–uman] (Id., *ibid.*). Numai conceptul de 'experimentator' este validabil în egală măsură pentru subclasa verbelor psihologice *cauzative* (*telice*), respectiv pentru subclasa verbelor *de stare*, 'stimulusului' dintr-o structură cauzativă corespunzându-i, în cazul stativelor, 'ţinta', 'sursa' sau 'beneficiarul'. Realizarea sintactică distinctă a experimentatorului, un subiect în cazul verbelor de stare, respectiv un complement direct în cazul celei de a doua categorii, este criteriul de diferenţiere (între cele două clase de verbe) invocat adesea în literatura de specialitate (v., de ex., Ruwet 1972, 1993; Belleti şi Rizzi 1988; Grimshaw 1990; Pustejovsky 1991; Tenny 1994). În acelaşi sens, pe bună dreptate este adusă în discuţie definirea *experimentatorului* ca *punct final* în cazul structurilor / proceselor (afective) cauzative, respectiv ca *punct iniţial*, în ceea ce priveşte subclasa verbelor psihologice de stare (Gehl 2007: 118). Tot la Gehl (2007: 125) sunt identificate şi situaţiile în care experimentatorul reprezintă sintactic un *complemente di termine*, în acest context delimitându-se o subclasă aparte a verbelor de stare, anume aceea a verbelor intranzitive care exprimă o relaţie de posesie tare (cf. *a-i plăcea, a-i repugna* ş.a.). V., în acelaşi sens, şi Manea 2001.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

cauzativ se va defini drept [+control], dar [–dirijat]. În acest cadru ipotetic, cel puțin în principiu, parametrul *control* va fi definibil negativ exclusiv în situațiile discursive pentru care ar exista certitudinea experimentării stării respective, în consecință *starea de fapt* fiind marcată [–control], [+dirijat]. Rezultă astfel că, în cazul verbelor psihologice cauzative, cei doi parametri nu se pot defini simultan în același fel, pozitiv sau negativ. Desigur, observaţia este valabilă în condiţiile în care avem în vedere *controlul* (exercitat sau nu) de către o instanţă *experimentatoare.*

În cazul verbelor psihologice cauzative, parametrul [+control] se impune a fi înțeles inclusiv / mai ales în relație cu *stimulusul*, mai exact *agentul* responsabil pentru o anume stare afectivă. Acesta poate deține sau nu controlul asupra unui eveniment[10], altfel spus el optând să provoace în mod conștient / intenționat o anumită stare afectivă sau generând trăirea respectivă în deplină „necunoștință de cauză”[11]. De exemplu, o structură ca „*O echipă* care te ***înfricoşează***” (www.gsp.ro/.../complimente-intre-finalisti-buffon-leo-e-extraterestru-me...) nu exclude la modul absolut intenționalitatea stimulusului / agentului[12], astfel încât am putea afirma că, în funcție de context, stimulusul este susceptibil de a fi interpretat fie ca *subiect agentiv*[13], fie ca *subiect nonagentiv*. Concret, în exemplul citat, o echipă, în aspirația spre victorie, mizează inclusiv pe această capacitate de a-și intimida (din start) adversarul, prin urmare evenimentul ‘înfricoșării’ nefiind expresia unei atitudini absolut spontane[14]. În această ordine de idei, parametrul ±control se va impune a fi înţeles, pe de o parte, în relaţie cu spontaneitatea actelor / evenimentelor psihologice, mai exact cu nonintenţionalitatea agentului, pe de altă parte, în relaţie cu capacitatea limitată a acestuia de a controla o anume reacţie a experimentatorului, fie şi în condiţiile în care agentul ar fi intenţionat să provoace o trăire sau alta. Astfel, situaţia tipică va fi definibilă în acest caz prin marcarea negativă a ambilor parametri, *control*, respectiv *dirijat*, ceea ce nu exclude, desigur, la modul absolut alte posibilităţi discursive, în speţă [+control, –dirijat] şi chiar [+control, +dirijat].

[10] Observaţie valabilă în exclusivitate cu referire la situațiile în care stimulusul este marcat +animat, +personal, în cazul instanţelor nonpersonale nonanimate şi chiar animate nonpersonale dimensiunea volitivă fiind exclusă.

[11] Chiar şi în astfel de situații însă, « *vouloir* (s.n.), par exemple, étonner suffit bien souvent à provoquer l’échec » (Elster 1987: 17). Este relevantă în acest sens imposibilitatea de construire a unui verb psihologic, inclusiv cauzativ, cu lexeme verbale care exprimă obligativitatea (cf. *a forța pe cineva să…, a obliga să, a convinge să…* ș.a.m.d.): **Petre m-a obligat / convins **să** te **consternez**;v., prin comparație, *Petre m-a convins **să** te **ajut***) (pentru alte precizări, v. Aleksandrovna 2013: 275). În același timp, nu putem nega faptul că există și situații discursive ce implică subtexte de genul: *Da, **am vrut** să te surprind / șochez și te-am surprins / șocat* [= ***am reușit** să te surprind / șochez*] (cf. o eventuală structură de suprafață: *Te-am surprins / șocat prin comportamentul meu / atitudinea mea* etc.).

[12] Așa cum arată și Gehl (2007: 108), „[...] sebbene una parte dei verbi affettivi possano esibere questo tratto (*i.e.* +controllo, n.n.) nel contesto di un iniziatore volontario”. În acest sens, autoarea citată substituie parametrului [±control], distincția ‘*endogen* / *exogen*’(Gehl 2007: 144), cadru teoretic în care, cel puțin în principiu, *endogenul* este asociat cu *intranzitivul* (și cu absența *controlului*), iar exogenul cu tranzitivul (și cu prezența *controlului*). Sunt însă și unele excepții; astfel, verbe afective precum *a iubi* sau *a urî*, deși sunt tranzitive, nu sunt verbe exogene, ci endogene, în condițiile în care experimentatorul este în același timp și inițiator al procesului afectiv (Id., *ibid*., 145).

[13] În conformitate cu terminologia lui Dowty (1989), în astfel de cazuri avem a face cu un *subiect voluntar* (v. și Mathieu 1996–1997). Agentivitatea subiectului a fost discutată și cu privire la rolul *experimentator*, conceptul fiind valorizat inclusiv la nivel formal, mai exact în relație cu funcția sintactică deținută de experimentator. În această ordine de idei, s-a admis că agentivitatea unui experimentator obiect direct este (mult) mai puțin marcată decât cea a unui experimentator subiect (v., de ex., Martin 2006: 361).

[14] Observația formulată susține importanța covârșitoare a contextului (unicul, de fapt, în măsură să aducă informații cât mai precise legate de statutul stimulusului respectiv), subliniind în același timp care pot fi consecințele unei generalizări mecanice. Totuși, rămân o serie de situații în care ambiguitățile de acest tip nu sunt soluționabile la modul absolut.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

Aşa cum remarcam, agentivitatea (posibilitatea ca un subiect uman să deţină controlul asupra declanşării unei stări psihologice) vizează în principal stimulusul şi într-o măsură mai modestă experimentatorul (pasiv). Cel puţin teoretic, o eventuală nonagentivitate a stimulusului nu este compensată prin agentivitatea experimentatorului. O astfel de *compensare* ar putea fi admisă în schimb pentru o serie de evenimente nonpsihologice / fizice în cazul cărora este posibil, chiar firesc, ca nonintenţionalităţii agentului să îi corespundă intenţionalitatea pacientului / beneficiarului. Astfel, un enunţ ca „... ***eu i-am cerut*** numărul de mobil şi ***elmi*** *l-a dat*" (www.artafeminina.ro/ce-faci-cand-esti-indragostita) relevă un beneficiar activ / agentiv, a cărui intenţionalitate este exprimabilă, la nivelul unei structuri de profunzime, printr-o subordonată cauzală (cf. *Dacă el mi l-a dat, asta s-a întâmplat pentru că* ***eu*** *i l-am cerut*)[15]. Cu totul altfel se prezintă lucrurile în cazul verbelor psihologice (cauzative). De pildă, enunţuri ca **Radu o obsedează pe Maria pentru că aşa i-a cerut ea* sau **Radu o terorizează pe Maria pentru că aşa vrea ea* etc. sunt fie de neconceput în conformitate cu o logică elementară, fie dificil de acceptat într-o situaţie discursivă normală, referenţială[16]. Ceea ce nu înseamnă însă că o anumită stare resimţită / născută în mod spontan nu poate fi controlată (atenuată, amplificată etc.), cel puţin într-o anumită măsură, de către experimentator[17]. Aceasta, pe de o parte. Pe de altă parte, aşa cum remarcam mai sus, niciodată nu vom putea avea o certitudine absolută cât priveşte emoţiile, pozitive sau negative, intensive sau nonintensive ale celuilalt.

Nonagentivitatea experimentatorului se susţine cu atât mai mult pentru contextele în care sunt ocurente verbe psihologice de stare[18]. Şi în astfel de cazuri însă, experimentatorul îşi va putea controla, măcar într-o anumită măsură, în circumstanţe particulare, starea resimţită. Totuşi, nu este exclus ca, de această dată, certitudinea noastră cât priveşte experimentarea respectivă să fie superioară prin raportare la contextele cu experimentator pasiv, susceptibile de a exprima, cel puţin uneori, o trăire / emoţie pur evaluativă, iar nu obiectivă. De pildă, în

---

[15] Acest tip de subtext nu exclude însă o eventuală intenţie (similară) neexprimată (explicit, verbal etc.) a agentului.

[16] Totuşi, există unele situaţii discursive care nu exclud o astfel de interpretare – şi anume din perspectiva experimentatorului agentiv / volitiv – cel puţin la prima vedere. De pildă, un enunţ ca *Radu o* ***înveseleşte*** *pe Maria* este susceptibil de a fi decodat inclusiv din perspectiva unei „iniţiative" venite din partea Mariei, mai exact nu este exclus ca Maria însăşi să-i fi cerut lui Radu să o înveselească. O remarcă se impune însă: predicatul care apare într-un astfel de context nu este un predicat psihologic „pur" [v., prin opoziţie, *Radu o înveseleşte pe Maria* (***pur şi simplu, prin simpla prezenţă, printr-un gest absolut spontan***)]. Astfel, în exemplul menţionat, *a înveseli* este decodabil prin „a *face* sau/şi a *spune* ceva amuzant, care provoacă buna dispoziţie" vs. „a provoca o stare de veselie" (resimţită de un experimentator, în virtutea propriilor date afective). Rezultă că *a înveseli* este un verb polisemantic, actanţial (gestual), *dicendi* şi psihologic, însă agentivitatea experimentatorului / pacientului va fi admisibilă exclusiv pentru contextele în care se actualizează sensurile nonspihologice ale acestui verb. Prin urmare, enunţul menţionat nu este relevant în contextul discuţiei noastre consacrate prototipicalităţii verbelor psihologice. Mai mult, în acest tip de enunţuri, agentul însuşi este marcat +control, gestul acestuia nefiind spontan, aspect care se susţine nu doar din perspectiva unui act dictat din afara instanţei agentive, ci inclusiv considerând acceptul conştient al celui din urmă la performarea respectivă. În acelaşi timp, cum remarcam *supra*, „cererea" formulată de un experimentator / pacient / beneficiar poate corespunde unei intenţionalităţi nedeclarate (neexpuse explicit) a agentului. Numai prezenţa unui modificator, cum este, de pildă, adv. *doar*, ar putea dezambiguiza enunţul, în sensul interpretării actului respectiv ca expresie exclusivă a unei doleanţe a pacientului / beneficiarului sau ca expresie a unui act mai degrabă sinergic (v., în acest sens, prin comparaţie, *Radu o înveseleşte pe Maria* ***doar*** *pentru că Maria i-a cerut,* respectiv *Radu o înveseleşte pe Maria* [*pentru că Maria i-a cerut*]).

[17] În acest context s-a vorbit despre *sinceritatea / autenticitatea / veridicitatea emoţională*, concept discutat în relaţie cu gradul în care emoţia este susceptibilă de a fi gestionată, simulată, jucată, interpretată sau cenzurată, supusă controlului social şi individual (Charaudeau 2000: 135; v. şi Chabrol 2000: 109).

[18] „[...] i processi affettivi non hanno mai un Agente esterno (nella sua accezione linguistica di 'essere animato, intenzionale, volitivo, dotato di capacità mentale') – il vero motore dell'affettività consistendo *nei bisogni e nel sistema assiologico dell'Esperiente* (s.n.)" (Gehl 2007: 107).

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

enunțul „*Jim* o *iubeştepe* ***Mary***, însă familia ei nu este de acord cu relația lor" (www.jocuripenet.ro › Jocuri Arcade), *exprimentatorul* (în același timp și *inițiator* al evenimentului afectiv, cf. Gehl 2007) este prin excelență nonvolitiv, evenimentul lexicalizat prin predicatul *a iubi* actualizându-se sub semnul spontanului și neputând fi stopat de atitudinea familiei lui Mary (care nu îl dorește în această relație), nici măcar de el însuși care, cel mult, se va putea opune… parțial sentimentului respectiv, fără șanse prea mari de a-l anihila. De fapt, același tip de decodare se va impune și pentru alte verbe psihologice de stare, ocurente în contexte similare (cf., de ex., *a adora, a urî, a diviniza, a pizmui, a vrăjmăşi, a jindui, a plăcea, a displăcea* ș.a.) și a căror asociere cu lexeme verbale implicând intenționalitatea sau volitivitatea este generatoare de enunțuri nefirești: ?*Mi-am propus să te ador / urăsc şi… te-am adorat / urât // ?Mi-am propus să-mi displaci şi… mi-ai displăcut* ș.a.m.d. Un argument în sensul celor precizate îl constituie, printre altele, și afirmații de genul: *Am încercat să te urăsc / iubesc, dar… n-am putut / n-am reuşit*. Observațiile formulate nu se pot însă extrapola la verbele psihologice cauzative, susceptibile de a satisface, măcar uneori, și astfel de contexte (cf., de ex., *Mi-am propus / Am vrut să te uimesc şi… te-am uimit* etc., dar și *Mi-am propus / Am vrut să te uimesc, dar n-am reuşit*). În acest ultim caz însă, „nereușita" nu este expresia neputinței de a domina un act-stare pur spontan (acel… „dat"), ci a unei tentative insuficient aprofundate în acest sens sau a unui context de împrejurări mai puțin favorabil enunțiatorului / stimulusului respectiv (v., de ex., un experimentator care are cu totul alte gusturi, alt orizont de așteptare ș.a.m.d.).

3. Concluzii

În studiul de față, problema *prototipicalităţii* verbelor psihologice a fost analizată în relaţie cu dimensiunea *cauzalităţii*, concept valorizat în literatura de specialitate din perspectiva relevanţei acestuia în definirea intrinsecă a verbului drept clasă morfologică distinctă. Posibilitatea de identificare a unui *punct iniţial* vs. *final* al evenimentului psihologic şi, implicit, a unui aşa-numit *arc cauzal*, a impus disocierea între două subclase verbale, şi anume verbele psihologice *cauzative*, respectiv verbele psihologice *de stare*. În acest context, aşa cum s-a putut constata, *stativele* reprezintă *predicatele nonprototipice* prin excelenţă, acestea neimplicând cauzativul (rolului tematic *stimulus* actualizat în cadrul actanţial al unui verb psihologic cauzativ îi corespunde *ţinta, sursa* sau *beneficiarul*), în consecinţă *experimentatorul* definindu-se ca *punct final* în cazul structurilor / proceselor (afective) *cauzative*, respectiv ca *punct inițial*, în ceea ce privește subclasa verbelor psihologice de stare. În favoarea prototipicalităţii mai marcate a subclasei cauzativelor pledează şi foarte probabila derivare etimologică (de natură metaforică) a acestei categorii din clasa verbelor *fizice*. Totuşi, chiar şi în cazul verbelor cauzative se cuvine să admitem un grad moderat de prototipicalitate, având ca reper marele ansamblu verbal, în speţă verbele nonpsihologice / fizice. Astfel, numărul limitat al situaţiilor ilustrative pentru un proces cauzativ *în accepţie restrânsă* reprezintă un argument în acest sens, verbele psihologice constituind prin însăşi natura lor predicate ale unor *evenimente esențialmente spontane*. Aceasta echivalează cu a recunoaște că parametrii [+control] şi [+dirijat] nu reprezintă caracteristici determinante ale acestui tip de predicate, deși aceştia se pot actualiza contextual. În aceeaşi ordine de idei, prezintă relevanţă imposibilitatea de construire a unui verb psihologic, inclusiv cauzativ, cu lexeme verbale care exprimă obligativitatea. Asocierea cu verbe volitive marcate [+intenţional] este generatoare de enunțuri nefireşti, observaţie valabilă în primul rând pentru verbele de stare, dar deloc exclusă nici pentru cauzative.

BIBLIOGRAPHY

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

Aleksandrovna, Angelina, 2013, *Les Noms humains de phase : problèmes de classifications ontologiques et linguistiques*, Linguistics, Université de Strasbourg. *Online*: https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00842220v1/document.

Belletti, Adriana, Luigi Rizzi, 1988, "Psych-Verbs and theta-theory", în *Natural Language and Linguistic Theory*, 6, p. 291–352.

Bosson, Georg, 1997, «Le marquage de l'expérient dans les lanRuwetues de l'Europe», în *Actance et Valence dans les langues de l'Europe*, Berlin, Jack Feuillet, p. 259–294.

Croft, W., D. Alan Cruse, 2004, *Cognitive Linguistics*, Cambridge University Press.

Croft, W. 2012, *Verbs. Aspect and Causal Structure*, Oxford, Oxford University Press.

Di Desidero, Linda, 1993, "Psych-verbs and the nature of complex events", în *Northwestern Working Papers in Linguistics*, 5, p. 11–22.

Dik, Simon C., 1989, *The Theory of Functional Grammar*. *Part I*: *The Structure of the Clause*, Floris Publications, Dordrecht-Holland/Providence RI-USA.

Dowty, D., 1991, "Thematic Proto-Roles and Argument Selection", în *Language*, 67 (3), p. 547–619.

Elster, Jon, 1987, *Le laboureur et ses enfants : deux essais sur les limites de la rationalité*, Paris, Éditions de Minuit.

Geeraerts, Dirk, Hubert Cuyckens, 2007, "Introducing Cognitive Linguistics", în Geeraerts, Dirk şi Hubert Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford, Oxford University Press, 3–2, p. 3–20. *Online*: https://wwwling.arts.kuleuven.be/.../geeraerts_c...

Gehl, Liana, 2007, *Bi-grammatica dei verbi di sentimento nell'italiano e nel rumeno*, București, Editura Universității din București.

Givon, Talmy, 1984, *Syntax. A Functional-Typological Introduction*, I, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Grimshaw, Jane, 1990, *Argument Structure*, Cambridge (Mass.), The MITPres.

Hopper, Paul J., Sandra A. Thompson, 1984, "The Discourse Basis for Lexical Categories in Universal Grammar", în *Language* 60.4, p. 703–752.

Inchaurralde, C., I. Vásquez, 2000, *Una introducción cognitiva al lenguaje y a la lingüística*, Zaragoza, Mira Editores.

Kleiber, Georges, 1990, *La sémantique du prototype*, Paris, Presses Universitaires de France.

Klein, Katharina, Silvia Kutscher, 2002, *Psych-verbs and Lexical Economy*, Rap. tech., Theorie des Lexikons (Arbeiten des Sonderforschungsbereichs 282), n. 122. *Online*: http://uk-online.uni-koeln.de/remarks/d2/rm1042.pdf.

Langacker, Ronald W., 2002, "Discourse in Cognitive Grammar", în *Cognitive Linguistics* 12 (2), p. 143–188.

Manea, Dana, 2001, *Structura semantico-stilistică a verbului românesc. Verbele psihologice*, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București.

Martin, Fabienne, 2006, *Prédicats statifs, causatifs et résultatifs en discours. Sémantique des adjectifs évaluatifs et des verbes psychologiques.Online*: https://books.google.ro/books?isbn=9027267855.

Perrin, Loïc-Michel, 2008, «Approche cognitive et typologique de l'opposition verbes d'état *versus* verbes d'action», în *Verbum* XXX, 2–3, p. 221–241.

Pesetsky, David Michael, 1995, *Zero Syntax: Experiencers and Cascades*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)

Pustejovsky, James, 1991, "The Generative Lexicon", în *Computational Linguistics*, vol. 17, nr. 4, p. 409–441.

Ruwet, Nicolas, 1972, «À propos d'une classe de verbes psychologiques», în Nicolas Ruwet, *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Paris, Éditions du Seuil, p. 181–251.

Ruwet, Nicolas, 1993, «Les verbes dits psychologiques : trois théories et quelques questions», *Recherches linguistiques de Vincennes*, nr. 22, p. 95–124.

Schlesinger, Izchak M., 1992, "The Experiencer as an Agent", în *Journal of Memory and Language*, 31, p. 315–332.

Tenny, Carol, 1994, *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Van Valin, Robert D. and La Polla, Randy J., 1997, *Syntax: Structure, Meaning, and Function*, Cambridge, Cambridge University Press.

Van Voorst, Jan, 1995, «Le contrôle de l'espace psychologique», în *Langue française*, 105, p. 17–27.

.

BDD-V4876 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:06:24 UTC)